

L'ahir i l'avui de les festes de Bot (I)

Glòria Alcocer

Introducció

Des del dia en que el Sr. Kildo Carreté em va proposar escriure un article sobre les Festes Majors de Bot i jo, contagiada del seu entusiasme, vaig acceptar, he viscut amb una certa preocupació per la responsabilitat que suposa fer-ho per al *Butlletí del Centre d'Estudis* de la Terra Alta.

Estic subscripta a aquesta publicació des dels seus inicis i sempre he admirat la profunditat amb la que tracten tots els temes i l'alt nivell dels seus treballs.

Us he de confessar que la meua trajectòria com "articulista" és molt més senzilla i humil. A Bot s'edita des de fa divuit anys la revista *El Pedrís* i jo he col·laborat de tant en tant amb escrits breus. I sempre amb aquest títol: «Petites coses, petites reflexions». Perquè sempre ha estat aquesta la meua intenció! reflexionar un instant sobre petiteses de la vida.

En l'actualitat formo part del grup de redacció i, com és lògic, la meua participació en l'elaboració de la revista és constant i prou abundant. Però continua tenint les característiques de sempre: senzillesa en els temes escollits i en les paraules que utilitzo (sóc castellano-parlant i el meu vocabulari català no és tan ric i variat com desitjaria).

Dit això, (no podria passar sense explicar-ho), m'introdueixo sense més vacil·lacions en la recerca del material que m'ajudi a reflectir el que han estat en el passat les nostres Festes Majors (des que vaig arribar a Bot l'any 1961, les vaig fer meves, em van guanyar el cor) i la seva evolució fins al moment actual.

El dia 20 d'abril de 2002 es va celebrar a Bot una Jornada Cultural que es va centrar en el tema Les festes majors en l'actualitat i les seves perspectives de futur. De totes les conferències en destacaré una: La festa major avui de l'Artur Gaya Iglésias, músic i periodista. Us ofereixo un fragment en el qual l'autor defineix amb senzillesa i claredat quines han de ser les característi-

ques bàsiques de la festa major:

Des de fa segles, la festa ha estat estretament vinculada a la terra. Quan la festa perd les seues arrels, pot arribar a perdre la seua identitat i el seu sentit. Intentarem plantejar en aquesta xerrada quins són els criteris que cal seguir per retornar a la festa major el seu sentit més autèntic, en bona part perdut a moltes poblacions del país.

La festa major ha de ser eminentment popular; això vol dir: del poble i per al poble. No existeix, però, la fórmula màgica de la festa popular. Cal conjugar tradició, modernitat, participació, cultura, divertiment i, sobretot, la convivència intergeneracional que posi fi a la festa que classifica els ciutadans per grups d'edat.

Igualment com totes les activitats d'una petita societat, la festa cal elaborar-la. Cal preparar-la amb coneixement de causa per tal que obtingui la seua finalitat: que el conjunt de la ciutadania pugui compartir i gaudir en conjunt d'un període de temps dedicat a l'oci i a la distensió, però també a la gran oportunitat de cultivar col·lectivament la creació artística i de commemorar els grans motius.

La festa és un període necessari. Una bona festa major pot canviar la vida d'una població. El sentit de la festa existeix... i cal recuperar-lo.

Estic totalment d'acord amb aquestes premisses. I sorgeix d'immediat la pregunta clau:

Les nostres Festes Majors compleixen aquests requisits? Intentaré trobar una resposta.

Abans, i sense perdre de vista el text de l'Artur Gaya, hauré de recórrer el camí que s'ha de seguir sempre que es vol esbrinar alguna cosa sobre un tema qualsevol: treballar a fons sobre el material que tenim al nostre abast.

En primer lloc i per fer memòria de temps passats rellegeixo el capítol «Sobre les Festes Majors» del llibre del nostre estimat escriptor botenc Antoni Cortés *Bot, notícia del meu poble* (quin plaer!)

L'Artur ens diu: Des de fa segles la festa ha

Majorals de Sant Blai marxant cap a la plaça per a ballar la dansada. 1987.

estat estretament lligada a la terra. I l'Antoni ho explica així:

...Dos o tres dies abans de començar les festes, els homes convocats pel batlle mitjançant un pregó anomenat "toc de jornal de vila", es reunien i començaven les feines pròpies de deixar el poble amb una bona presència, com l'adobament de carrers i camins, la neteja de la bassa i tot el que es considerava millora pública. Acabada la tasca, tots anaven a rebre el pagament per la seva aportació a la casa de la vila.

Com tots sabem, el jornal de vila no era retribuït, i encara que algú hi aportés algun animal per a la feina, tots rebien com a reconeixement del seu esforç, un got de vi que la vila els donava per mans del batlle...

...Però deixem els homes i centrem l'atenció en les dones i les seves feines de les vespres. Solien fer neteja general, el que en deien "fer dissabte", però una mica més a fons, adobaven els matalassos, la qui els tenia de llana els solia fer de nou, i quan eren de pellofes de panís, solia afegir-n'hi. Fins a aquests detalls tenien cura que totes les coses fossin a punt per a fer unes bones festes i poder rebre bé els forasters.

Les vigílies feien la pastisseria casolana, també dit "el pa amb oli", variada i abundant segons les qualitats de la mestressa i els mitjans de que disposava; les pastes més corrents eren les "casquetes", els "redots" i les "magdalenes".

La casqueta era i encara ho és, la pasta protagonista i obligada de les festes de Sant Blai, unes festes sense casquetes no eren festes bones, i els nostres avantpassats posaven molta cura a fer bones festes. A més dels

ingredients per a fer la pasta de la casqueta, que se sol compondre en quantitats proporcionals de sis tasses d'oli, una d'aiguarent, una de mistela, tres de sucre, dos ous i la farina que admet, s'ha d'emprar confitura, que, com la majoria dels ingredients, és un producte casolà. De la collita de carbasses, en feien la confitura, i les sobrants ajudaven a omplir la calderonada per al bacó, de fet eren sembrades amb les dues finalitats...

Sabors i olors de la terra. Aspres i dolços, forts i suaus.

Seguim, seguim llegint.

Els majorals

Per organitzar el dia de Sant Blai es presentaven persones voluntàriament, portades quasi sempre per la seva devoció al sant. Aquestes persones, se'ls deia i se'ls diu "els majorals", el nom està en plural perquè hi ha els majorals primer i segon, juntament amb vuit invitats més i les dones de tots. La paraula majoral vol dir dirigent, en general d'una corporació encarregada d'organitzar la festa del patró. Deriva de "major" amb el sufix "al", que a la vegada ve del mot llatí "maior", que vol dir el més gran.

Intentaré descriure les competències dels majorals, però abans he de dir que per al primer dia també n'hi havia, el dia de la Candelera tenia majorals que havien de tenir el requisit de ser solters.

La vespra voltaven pel poble fent una capta de farina que era anunciada a la gent pel so d'un tabal que acompanyava els captaires. Arreplegada la farina, les dones dels majorals s'encarregaven de pastar-la i feien tantes casquetes, redots i magdalenes com podien. Ho pastaven a casa i ho anaven portant al forn a cuire, i fins que no tornaven a casa del primer majoral, el tabal no parava de tocar anunciant al veïnat l'acompliment de l'acte. Amades també afegeix que això de tocar continuament el tabal tenia el fi d'esquivar els mals esperits perquè no desbaratessin la cuita de les pastes que després s'havien d'oferir el dia del sant...

...El dia de Sant Blai, els majorals portaven les pastes a l'església i durant l'ofici eren beneïdes, després eren repartides entre els assistents a l'acte que se les menjaven amb la creença i el goig que captaven la protecció del sant. Amb aquesta fe, gent d'altres pobles venien aquest dia portant coques, pastes i pans per beneir-los, per

així guarir persones i animals del mal de gola. Antigament s'havien fet uns pans petits especials per al cas, que es deien "blaiets".

Per a la celebració de la missa els majorals s'havien encarregat d'engalanar el temple i cercar d'altres capellans, procurant que un d'ells fos un bon predicador per a fer l'homília, a la sortida del temple sempre era comentada, de manera que l'opinió de la gent era com la nota que donava a la major o menor solemnitat de l'acte.

La gent havia acudit a l'església portant una gresola, com més grossa millor, que penjaven davant o a la vora del sant, aquell dia a l'altar no hi havia cap candela perquè deien que a Sant Blai no li agradava la cera, i fent-li llum d'aquella manera, ajudava a protegir les oliveres perquè poguessin continuar fent-li llum amb oli.

Davant l'església feien una gran foguera que atiaven sovint perquè fos ben viva. La processó, en sortir del temple, hi donava una volta sencera, i després de donar un tomb pel poble feia el mateix en tornar.

A la processó els majorals primer i segon portaven la bandera del sant i la feien voltar de manera que descrivia cercles tan amples que passava arran de les cases del carrer per on avançaven; la posava horitzontal, plegaven i desplegaven el drap i, a més, feien tantes filigranes com els permetia la seva destresa. Quatre majorals més portaven la peanya i els quatre restants candeles o atxes.

A la nit els majorals eren els encarregats d'obrir el cap de la dansa, "la dansada". La comitiva sortia de la casa del primer majoral i, davant, fent-los llum, anava un jove portant un cremaller. Arribats a la plaça ballaven la jota; mentre durava el ball, els familiars i els amics els tiraven figues, ametlles, avellanes i, fins i tot, si l'economia ho permetia, alguna moneda...

Descriure com és la jota de Bot per a un no entès en música és molt compromès; sí que puc dir que, assistint a trobades de danses dels nostres pobles, li he trobat un gran paregut amb algunes danses del Baix Ebre, i que són interpretades com ho era la nostra, per un duet compost d'un tamborí i d'una gralla, instrument de vent fet de fusta, una mescla de flauta, oboè i clarinet. Després va ser interpretada per la banda del poble i, quan esta va desaparèixer, ho varen fer les que van venir, ja que per a les bandes dels altres pobles la cosa no era tan

desconeguda: és la mateixa música, amb petites variacions, a la Fatarella, Ascó, Benifallet i d'altres pobles més. La nostra jota mai no va ser interpretada amb guitarres i bandúrries com alguns pretenen, ni té res d'aragonesa. Arreu es balla la jota amb diferents versions.

Sant Blaiet i d'altres coses

Sant Blaiet se celebrava el dia següent a Sant Blai, i era el dia reservat als fadrins en general. Nomenaven un majoral que, juntament amb tots, organitzava la festa; ells pagaven aquest dia el duet de la plaça i reservaven un ball per als jóvens que encara no havien format part del grup de fadrins ni havien ballar mai a la plaça, aquests ho feien amb noies de la seva edat i, després d'aquest ball, ja eren considerats com a fadrins.

Era el dia que les curses i les proves d'habilitat tenien més animació.

D'algunes encara tenen record alguns dels nostres avis, com el "cos dels rucs", que es feia amb l'albarda posada al revés (davant darrera) i per terreny ben accidentat...

Molt divertida havia de ser la cura on els jóvens havien de córrer asseguts a terra i a recules, amb els ulls tapats, una prova on conservar el sentir de l'orientació devia ser molt difícil.

Coneguda a molts indrets és la cursa dels ous (encara la fem en alguna ocasió); consisteix en portar una cullera de fusta a la boca i dins del buc de la cullera, un ou, de manera que s'ha d'arribar a la meta sense que l'ou caigui a terra, ja que la seva caiguda desqualifica el corredor.

També és molt coneguda la del "sac", on el participant es posa dintre d'un sac, que li impedeix poder caminar o l'obliga a avançar a petits salts. I el "cos de les pedres", on al concursant se li donava un cistell amb el qual havia d'arreglar una trentena de pedres posades en filera, però solament en podia posar una al cistell per cada viatge que feia, procurant enllestir la tasca com més aviat millor.

...El premi era sempre el mateix: un pollastre per al primer, un conill per al segon i una ceba per al tercer; el de la ceba se solia prendre de broma el premi i consentia que els companys el passegessin per tot el poble amb aires triomfals i fessen ostentació de la ceba. Així es divertien els nostres avantpassats jóvens durant les festes on hi havia curses...